

Dagen og Vejen

Bogen

Hal Koch: *Dagen og Vejen*. 1942.

Bogen er en slags **mentalt tidsbillede fra Danmark i sommeren 1942**. Krigen havde nu været i to år, men endnu var der lang vej igen – det kunne gå hvad vej det ville og måske ende med sejr til Hitlertyskland. Besættelsen kunne blive... langvarig? måske evig? I den situation spurgte folk sig selv: Hvad nu? Hvor går vi hen? Hvad kan vi overhovedet gøre for at forme vores fremtid på en måde, hvor vi kan se os selv i øjnene?

Dette er bogens udtalte hovedspørgsmål. Svaret fremgår måske bedst af titlen. "Dagen og vejen" var den helt konkrete virkelighed, folk stod i i en tid, hvor myndighederne "samarbejdede" med besættelsesmagten, men hvor frirummet blev stadig snævrere. **Folkestyret var under pres**, det vidste enhver. Forfatteren, **Hal Kochs** budskab var, at i den situation skulle hvert enkelt menneske minde sig selv om, at selv i den mørkeste stund skal man stå sammen om det, man tror på: Værdierne. Magten ligger – og skal ligge – hos de folkevalgte. Derfor skulle samarbejdspolitikken følges. **Hal Koch** opmuntrer på ingen måde til aktiv modstand, snarere tværtimod.

Kritikerne af denne opfattelse sagde både den gang og senere, at **Hal Koch** med dette budskab i virkeligheden **satte sig mellem to stole** i besættelsestidens store dilemma: På den ene side accepten af de rådende forhold – på den anden side den aktive modstand.

Næsten fra starten af besættelsen holdt **Hal Koch** sribet af **stærkt søgte foredrag** landet over om de danske værdier – hver gang med en manende, somme tider personlig appel. Det præger i høj grad også denne bog.

Forfatteren

Hal Koch (1904-1963) var kirkehistoriker, der gjorde kometkarriere indenfor universitetsverdenen. Inden han var fyldt 30, var han blevet dr.theol. på en afhandling om kirkefaderen **Origines** fra det **3. årh**. Senere blev han ekspert i dansk kirkehistorie i højmiddelalderen – samt i **Grundtvig** og hans tid.

Det sidste var vigtigt, da Danmark blev besat. For **Hal Koch** og hans tid stod **Grundtvig** som den store mester – som den, der satte ord på, hvad det ville sige at være dansk. Selv forbandt **Hal Koch** først og fremmest dansk folkelighed med folkestyre. Det gjorde han med basis i historien – og i en enestående evne til mundtlig og skriftlig formidling. Derfor blev hans helt store anliggende under besættelsen – med udgangspunkt i **Grundtvig** – igen og igen at minde befolkningen, ikke mindst ungdommen, om vigtigheden af at kende til demokratiets grundvilkår og aldrig fravige disse, hvor svært det end kunne se ud.

Da krigen var slut og der skulle gøres op med dem, der havde **stået på den forkerte side under besættelsen**, vendte **Hal Koch** sig i særdeles heftige vendinger mod den tanke, at handlinger, der havde været lovlige under krigen, nu blev gjort ulovlige med tilbagevirkende kraft og måske endda føre til dødsstraf.

Og hvad demokratiet angik, skrev **Hal Koch** – netop med baggrund i retsopgøret efter besættelsen – den vel nok **berømteste bog overhovedet om dansk folkestyre** i nyere tid: ***Hvad er demokrati?***

Baggrunden

Det er sagt mange gange, men bliver ikke mindre sandt af den grund: Demokrati kommer ikke af sig selv. **Demokrati skal passes og plejes** – i modsat fald går det tabt. Den slags kunne man i den grad tale med om med nazismens og fascismens fremvækst i **30'erne** og **40'erne** i frisk erindring. I dag kan enhver ryste eksempler ud af ærmet på, at sådan er det – desværre, men med variationer – også i dag. Derfor skulle og skal der arbejdes med demokratiet. Hele tiden.

Men hvad skulle arbejdet så gå ud på? Det var ikke **Hal Kochs** sag at undervise i, hvordan Folketinget fungerede, valg, afstemninger, statsmagtens tredeling o.s.v. Nej, det centrale tema var selve **sindlaget bag folkestyret, værdierne**. F.eks. er det ikke nok, at flertallet får ret, sagde **Koch**. Mindretallet kan også have ret, og derfor kræver demokrati tolerance og åbenhed. Afstemning er kun en sidste udvej. Sådan er det i Folketinget, og sådan er det såmænd også ude der, hvor folk lever deres daglige liv – arbejdspladserne, foreningerne, familierne... Bogens anliggende var ikke blot at vise, hvad dette indebar i helt konkrete sammenhænge. Men også at minde om, at sådan havde det stort set altid været. Derom kunne enhver med blot et minimum af kendskab til historien forvise sig.

Demokrati er samtale, sagde **Hal Koch** med en anden af sine berømte vendinger. En livsform, man skal opdrages og uddannes til. Derfor var hans målgruppe ikke mindst ungdommen, som det også tydeligt mærkes i bogen. Så stor var hans idealisme på dette punkt, at han søgte at leve sit opdragelses- og dannelsesprojekt ud i konkret virkelighed, da han i **1946** oprettede Krogerup Højskole ved Humlebæk.